

Zahvaljujemo se gospođi Emily Vargas-Barón, direktorici Instituta za rekonstrukciju i međunarodnu bezbjednost kroz obrazovanje (RISE Institut), koja nam je pomogla pri izradi programa integriranih centara ranog dječijeg rasta i razvoja u Bosni i Hercegovini.

Posebno smo zahvalni gospođi Elviri Sánchez-Igual menadžerici za komunikaciju iz Svjetskog udruženja edukatora za rano djetinjstvo (AMEI-WAECE), koja je odobrila prevod ovog materijala iz projekta "Učimo živjeti zajedno u miru, od ranog djetinjstva" i njegovo korištenje u integriranim centrima ranog dječijeg rasta i razvoja za roditelje i djecu u BiH.

Prevod i štampu materijala omogućio UNICEF

MATERIJAL ZA NASTAVNIKE: AKTIVNOSTI SA DJECOM

Saosjećanje se definiše kao tuga zbog nečijih tuđih problema. To je osjećanje sažaljenja i saučešća prema onima koji proživljavaju teškoće ili nevolje.

Neophodno je naučiti djecu da budu osjetljiva kada se razboli neko od njihovih bliskih prijatelja, drugara iz vrtića, kućnih ljubimaca ili kada se neka nevolja desi tim osobama ili životinjama.

Saosjećanje je osobina koja nas čini humanijima i osjećajnijima prema nevoljama drugih ljudi. To je neophodan uslov za pomoć siromašnijim zemljama i njegovanje kulture mira između naroda.

Skoro svaka situacija u svakodnevnom životu djeteta, bilo kod kuće ili u vrtiću, predstavlja zgodnu priliku za poučavanje saosjećajnosti.

Upravo su roditelji i vaspitači su ti koji su zaduženi da svojim primjerima utru put učenju saosjećajnosti.

Aktivnost br. 1 "Laura, princeza koja se dosađuje"

Kratak pregled aktivnosti:

U prvom dijelu vaspitačica razgovara s djecom kako bi provjerila šta djeca znaju o saosjećanju. Nakon toga, u drugom dijelu, čita priču "Laura, princeza koja se dosađuje". U trećem dijelu aktivnosti, djeca odgovaraju na pitanja o priči i na kraju, u četvrtom dijelu, djeca crtaju, modeluju i grade na zadatu temu: "Zamak princeze Laure".

Cilj:

- Da djeca saznaju šta je saosjećanje i kako se ponašaju saosjećajni ljudi.
- Ojačati kod djece praktične vještine za modelovanje, crtanje i igru gradnje.

Procedure:

- Razgovor
- Pitanja i odgovori
- Modelovanje
- Igra gradnje
- Crtanje

Potrebni materijal:

Glina, drvene bojice, vodene bojice, plastični ili drveni materijali za igru gradnje (kockice, pločice, prizme itd.). Slike koje prikazuju situacije iz priče.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) će putem dijaloga pokušati da sazna šta djeca znaju o saosjećanju, da li poznaju nekoga ko je saosjećajan i pitaće ih da objasne zašto tu osobu smatraju saosjećajnom.

Drugi dio

Uz pomoć slika, vaspitač(ica) će ispričati sljedeću priču, adaptaciju priče "Dosada" autorice Harmoni Botela:

"Laura, princeza koja se dosađuje"

Kiša je neprestano padala na pusto, usamljeno dvorište ogromnoga zamka. Uplašene ptice sakrile su se pod nadstrešnicu, a bijeli labudovi su pobjegli iz jezerceta i sakrili se u kolibicu koja je po kraljevom naređenju izgrađena specijalno za njih.

Laura, princeza koja se dosađuje, je posmatrala sivi pejzaž koji se prostirao od njezinog zamka pa sve dokle je sezao pogled. Ništa nije narušavalo njezin umor i dosadu. Sama, napuštena od svih, smišljala je igre i prijatelje koji nisu dolazili da joj skrenu pažnju. Kako je samo dug i naporan bio dan. Ništa se nije dešavalo, niko nije dolazio da joj prekrati vrijeme.

Laura, umorna od ovih praznih trenutaka, pozivala je sluškinje jednu po jednu da joj predlože kako da se zabavi. Ali dobre djevojke, koje su svo vrijeme zijevale, nisu imale ništa bolje prijedloge od njihove gospodarice. Razjarena, Laura ih je sve razjurila, dala ih kazniti i zabranila im da govore do zalaska sunca.

Mala princeza je zatim uzela ogledalo i u njemu posmatrala svoje slatko lice na kojem se ogledao umor. Iznenada, u dnu ogledala upali se neki žućkasti plamen i zablista poput dijamanta. Princeza ga pipnu prstima i svjetlo je iznenada oprži.

Da li je to magija nekog čarobnjaka koji se isto danas dosađuje? pomisli Laura. Ali svjetlo je počelo da poprima različite oblike, konture ... izađe iz ogledala i počne da leti po sobi uz veliku buku.

Ovu haotičnu buku pratio je jak miris šumskih jagoda i malina.

Uplašena, Laura pozove u pomoć, ali niti kralj niti sluškinje nisu čuli njezine povike. Plamen, koji nije prestao da se smije, upita je šta joj se dešava, što Lauru još više uplaši.

Laura zaplaka i poče da moli za milost ovo "biće" koje ju je jako plašilo. Konačno, plamen prestade da se smije i stvara buku i reče princezi da joj ne želi učiniti nikakvo zlo. Objasni joj da on predstavlja odraz njezine dosade. Sjedio je dosađujući se u dnu ogledala i želio je da uradi nešto smiješno čime bi promijenio svoju svakodnevnicu a isto tako i razveselio princezu.

Strah je nestao i Laura odluči da se sprijatelji sa plamenom. Smirena i dostojanstvena, princeza mu ispriča o svojoj nelagodi zbog ovog kišnog dana koji nije nudio nikakva iznenađenja i činio joj se beskrajno dug. Plamen joj da savjet: "Prošetaj oko zamka, idi do sela, razgovaraj sa svojim podanicima i vidjećeš koliko siromaštva, problema i poteškoća pogađa ljude koji ti kliču kada te ugledaju kako prolaziš u svojoj luksuznoj kočiji."

I Laura ode do sela da razgovara sa skromnim ljudima i sa bogatim ljudima i uvjeri se u sve što joj je plamen ispričao. Iznenada se rastuži i poče da saosjeća sa tim ljudima.

U tom trenutku shvatila je da bi mogla ublažiti bar neke od tih problema i od tog dana Laura je postala saosjećajna i dobrodušna princeza koja je pomagala svakome. Nikada se više nije dosađivala jer joj je briga za ljude koji su dolazili u zamak tražeći njezinu pomoć oduzimala mnogo vremena.

Laura je u svom zamku otvorila bolnicu u kojoj je mogla da liječi ranjene i da pacijentima daje lijekove. Unosila je radost u živote starih i siromašnih ljudi i pružala smještaj napuštenoj djeci.

I nije Laura bila jedina koja je radila sve to, nego je uposlila svoje sluškinje i pratnju da i oni čine dobra djela s njom jer ona nije imala dovoljno vremena da sve obavi sama. Na taj način je dosada zauvijek nestala iz njezinog života.

Laura je upravo shvatila koliku moć ima saosjećanje prema drugima. Za svega nekoliko dana, promijenila se od jedne dokone osobe koja se stalno dosađivala do najvrednije i najsaosjećajnije princeze u zemlji.

Treći dio

Vaspitač(ica) djeci postavlja sljedeća pitanja:

Da li je promjena koju je doživjela princeza Laura dobra? Zašto?
Kakva je bila Laura u početku?

Svjetsko udruženje vaspitača u ranom djetinjstvu (AMEI-WAECE)

Kakva je bila Laura kasnije?
 Da li je Laura saosjećajna? Zašto?
 Kakvi su saosjećajni ljudi?
 Da li biste željeli da budete kao Laura? Zašto?

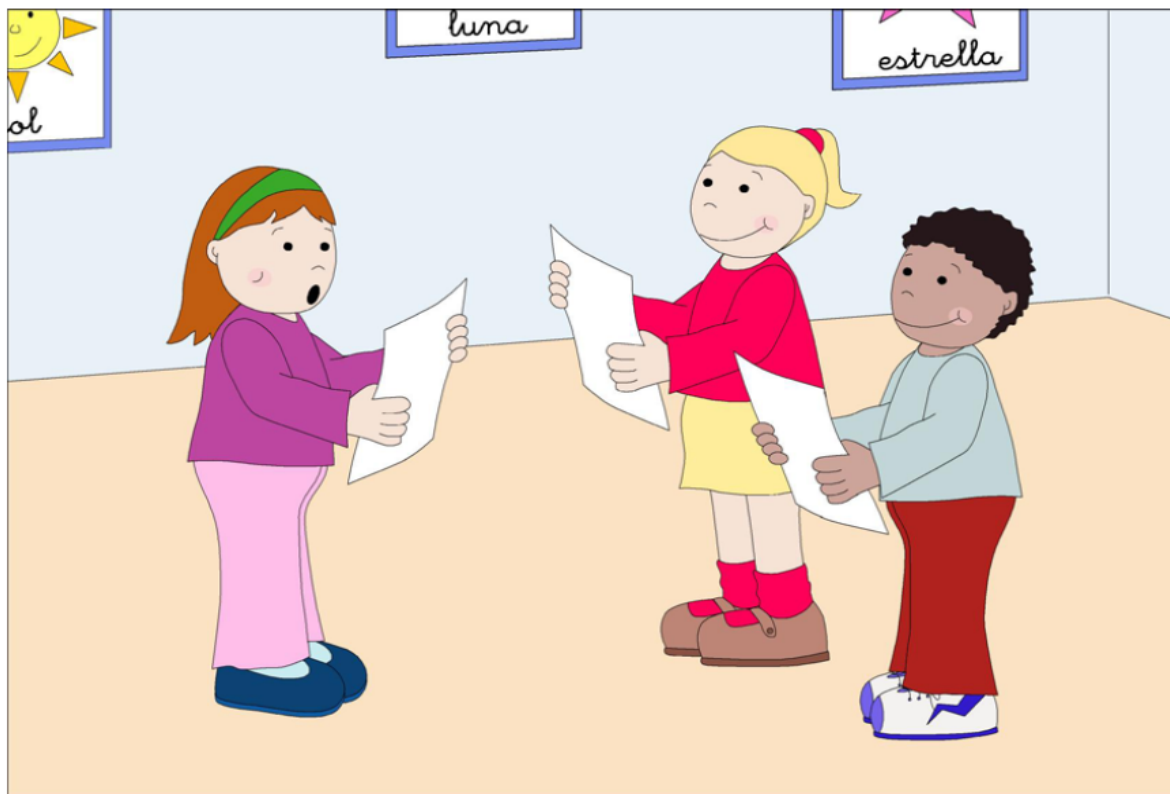
Četvrti dio

Vaspitač(ica) će pozvati djecu da crtaju, modeluju i grade po svom izboru na temu "zamak princeze Laure".

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
U početku nisu znali da opišu kako se ponaša saosjećajna osoba.			
Proširili su svoje znanje o tome kako se ponaša neko ko je saosjećajan.			
Sa oduševljenjem su modelovali, crtali i igrali se gradnje.			
Razmjenjivali su mišljenje o tome kako treba da se ponašaju da bi bili saosjećajni.			

Aktivnost br. 2

"Dovršimo priču"

Kratak pregled aktivnosti:

Djeca dovršavaju priču i nakon toga ocjenjuju aktivnost zajedno sa vaspitačicom.

Cilj:

- Razviti kod djece saosjećajnost.
- Upoznati djecu sa pojmom saosjećajnosti.

Procedure:

- Priča
- Razgovor

Potrebni materijal:

Tekstovi raznih priča.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) će objasniti djeci aktivnost. Vaspitač(ica) će dati početak priče, a djeca treba da dovrše priču.

Primjeri priča: Prva priča

Jedno dijete je hodalo ulicom i ugledalo slijepog čovjeka koji je pao zato što se sapleo na rub trotoara. Dijete je...

Druga priča

Na klupi u parku sjedio je jedan starac. U blizini njega su se djeca igrala loptom. Lopta je u jednom trenutku pogodila starca u nogu. Starca je noga jako boljela i nije mogao da hoda. Tada su djeca koja su se igrala loptom...

Treća priča

Dijete je neutješno plakalo jer se izgubilo. Možda ga je majka slučajno ispustila iz vida. Uto iz daljine naiđe jedna žena i...

Ovo su samo primjeri, vaspitač(ica) će smisliti priče po sopstvenom nahođenju, ali je bitno da priče budu u funkciji date teme - saosjećajnost.

Drugi dio

Djeca dovršavaju priču i vaspitač(ica) zapisuje njihove odgovore. Ovo mora da se radi u grupi kako bi svako dijete čulo kakav su kraj priče smislila druga djeca.

Treći dio

Vaspitač(ica) ponovo čita priče, a djeca analiziraju svaki ponuđeni završetak. Uz pomoć vaspitačice, djeca će analizirati priče na osnovu sljedećih kriterijuma:

- da li je priča skladna i suvisla.
- da li je ponuđeni završetak priče zaista saosjećajan ili ne, i zašto.

Vaspitač(ica) će rezimirati ovaj dio aktivnosti i istaći sve saosjećajne situacije koje se pojavljuju u pričama.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Ponudili su saosjećajni kraj priče.			
Bila im je potrebna pomoć da ponude saosjećajni kraj priče.			
Pokazali su saosjećanje i van ove aktivnosti.			
Dali su svoje mišljenje o saosjećajnim situacijama koje su sami doživjeli.			

Aktivnost br. 3
"Marko, saosjećajno dijete"

Svjetsko udruženje vaspitača u ranom djetinjstvu (AMEI-WAECE)

Kratak pregled aktivnosti:

Lutka "školski patuljak" donosi djeci priče o saosjećajnim ljudima koje poznaje. Nakon toga, djeca pričaju svoje doživljaje i priče.

Cilj:

- Podstaci kod djece saosjećajnost prema siromašnima i želju da im pomognu.

Procedure:

- Priče
- Razgovor
- Pitanja i odgovori

Potrebni materijal:

Lutka "školski patuljak"

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Svjetsko udruženje vaspitača u ranom djetinjstvu (AMEI-WAECE)

Školski patuljak dolazi na čas i pozdravlja djecu: "Kako ste? Došao sam da vam ispričam jednu veoma zanimljivu priču, a kasnije ćete vi meni ispričati vaše doživljaje ili doživljaje vaših rođaka, komšija, likova iz priča ili filmova koje ste čitali i gledali, a u kojima se je neko pokazao saosjećajnost prema drugom čovjeku ili životinji."

Školski patuljak zatim kaže: "Ovo je moja priča":

Marko se jednog dana vraćao kući iz škole sa svojom bakom. Uvijek su prolazili kroz malu borovu šumu. Marko je tuda trčao, skakao i pjevao, ali tog dana se silno iznenadio kada je ugledao u šumi malo mače koje maltene nije znalo ni da mjauče. Neko ga je ostavio samog u šumi.

"Bako, dođi," reče Marko, "Vidi šta sam našao. Jadno mače, ne možemo ga ostaviti ovdje".

"Ali Marko," odgovori baka, "znaš da tvoja majka ne želi nikakve životinje u kući zato što imate malu kuću i nemate dvorište u kom biste mogli držati životinje."

"Ali bako," reče Marko sav tužan zbog napuštenog mačeta, "ne možemo ga ostaviti ovdje. Jadno mače. Bako, ja ću ga ponijeti sa sobom, kasnije ću nagovoriti mamu da mi dozvoli da ga zadržim u kući".

Kada se Markova mama vratila kući s posla, ugledala je mače i naljutila se, ali je Marko sa suzama u očima zamolio majku da ga zadrži. Vidjevši da se njezin sin jako brine o mačetu i da mu je dao mlijeka iz flašice za bebe, majka mu dozvoli da zadrži mače i on napravi malu kutiju u kojoj će mače spavati.

Pošto se ispostavilo da je mače ženka, nazvali su je Cveba. Od tada je živjela u kući poput kraljice. Marko bi je nahranio i mazio se s njom čim bi se vratio kući.

Nakon priče, patuljak djeci postavlja pitanja:

Da li vam se svidjela moja priča?

Da li mislite da je Marko ispravno postupio?

Šta bise vi uradili da ste našli tako malo, bespomoćno i napušteno mače?

Da li mislite da je čovjek koji je ostavio Cvebu u šumi saosjećajan?

Da li je Marko saosjećajno dijete? Zašto?

Drugi dio

Djeca pričaju svoje istinite ili izmišljene priče. Patuljak razgovara sa svom djecom u grupi o pričama koje su ispričali.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Ispričali su skladnu i suvislu priču i uklopili je u temu ove aktivnosti.			
Bila im je potrebna pomoć da ispričaju priču.			
Priče koje su ispričali odražavaju saosjećanje sa osobom ili životinjom u nevolji i želju da im se pomogne.			
Izrazili su želju da uzmu i ponesu kući male bespomoćne životinje.			

Aktivnost br. 4
"Patuljak posmatra djecu"

Kratak pregled aktivnosti:

Školski patuljak, koga djeca već poznaju iz prethodne aktivnosti, kaže djeci da će on ove sedmice posmatrati njihovo ponašanje i obećava da će dati malu nagradu djeci koja pokažu suosjećanje prema nekoj životinji ili osobi.

Cilj:

- Podstaci kod djece suosjećanje prema ljudima ili životinjama u nevolji.

Procedure:

- Posmatranje
- Razgovor

Potrebni materijal:

Ista lutka kao u prethodnoj aktivnosti.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Školski patuljak dolazi u učionicu i kaže djeci: "Evo me ponovo. Ovaj puta vam donosim jedan dobar prijedlog".

"Ostaću ove sedmice sa vama u učionici i kod vaših kuća. Posmatraču vas i ocijenicu da li ste bili saosjećajni prema nekoj osobi ili maloj životinji i da li ste pomogli nekome ko je u nevolji, a na kraju sedmice ću nagraditi djecu koja su bila saosjećajna".

Za potrebe ove aktivnosti, vaspitač(ica) će pitati roditelje o tome kako su se njihova djeca ponašala u situacijama kada su vidjela da je neka osoba ili životinja bila u nevolji itd.

Patuljak objašnjava djeci da će ove sedmice ostati s njima u vrtiću i čak i ako ga ne budu vidjeli, on će biti i kod njihovih kuća i posmatraće njihovo ponašanje. To će mu pomoći da vidi da li su bili saosjećajni prema nekome i da li su pomogli ljudima i životinjama u nevolji. Na kraju sedmice, u petak, ispričaće im šta je vidio u vrtiću i kod kuće i daće nagrade djeci koja su bila saosjećajna.

Drugi dio

Lutka će ispričati šta su tokom sedmice radila djeca koja će dobiti nagrade. Ta djeca će se zvati "najsosjećajnija djeca u vrtiću" i dobiće za nagradu cvijeće i potvrdu o saosjećajnosti.

Aktivnost br. 5 "Posložite sličice"

Kratak pregled aktivnosti:

Ovo je poučna igra u kojoj vaspitač(ica) pokazuje niz sličica koje djeca treba da poslože po redoslijedu dešavanja prikazanih na njima.

Sličice treba da budu izrađene tako da situacije prikazane na njima mogu imati dva različita završetka: jedan završetak predstavlja saosjećajno ponašanje (Slike 1, 2, 3, 4, 5 i 6), a drugi predstavlja nesaosjećajno ponašanje (Slike 1, 2 i 3). Djeca će sama odabrati završetak koji žele i na osnovu odabranih sličica smisliti priču.

Ciljevi:

- Naučiti djecu da se ponašaju saosjećajno prema životinji ili osobi koja je u nevolji.
- Dodatno ojačati vještine povezivanja stvari prema logičnom redoslijedu.

Procedure:

- Posmatranje
- Pitanja i odgovori
- Priče

Potrebni materijal:

Niz sličica na kojima je prikazano sljedeće:

1. dijete koje hoda ulicom.
2. mali zeko kojega je udario auto.
3. dijete prolazi i ne obraća pažnju na malog zeku.
4. dijete se tužnim izrazom lica pored malog zeku.
5. dijete podiže malog zeku.
6. dijete pomaže malom zeki.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) će objasniti djeci da u ovoj igri treba da poslože sličice, a nakon toga da ispričaju priču. Objašnjava im da neke sličice mogu da izostave, zavisno od toga koji kraj priče izaberu.

Pobjednik je ono dijete koje:

1. Dobro posloži sličice
2. Smisli suvislu i skladnu priču na osnovu posloženih sličica.

Drugi dio

Djeca slažu sličice i pričaju svoju priču. Djeci kojoj je potrebna pomoć vaspitač(ica) će pomoći da smisle priču.

Ako neka djeca naprave skladnu i logičnu priču, ali koje nema nikakve veze sa saosjećajnošću, ta priča će biti prihvaćena; ali vaspitač(ica) treba da im pomogne da svoje priče obogate ovim sadržajem.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Ispravno su složili sličice.			
Bila im je potrebna pomoć da ispravno slože sličice.			
Smislili su skladnu priču koja se uklapa u temu ove aktivnosti.			
Bila im je potrebna pomoć da smisle skladnu priču koja se uklapa u temu ove aktivnosti.			
U svojim pričama su pokazali saosjećanje.			

Aktivnost br. 6

Iskustvo od ključnog značaja za ocjenu bloka "Igrajmo se"

Svjetsko udruženje vaspitača u ranom djetinjstvu (AMEI-WAECE)

Kratak pregled aktivnosti:

Ovo je igra pokreta u kojoj djeca prate trkačku stazu nacrtanu na karti kako bi pronašla izgubljeno mače.

Cilj:

- Razviti kod djece saosjećanje prema životinjama.
- Naučiti djecu da se orijentišu pomoću karte.
- Dodatno ojačati motoričke sposobnosti kao što su trčanje i čučanje.

Procedure:

- Praktične radnje
- Modelovanje
- Objašnjavanje (uz korišćenje grafičkog modela)

Potrebni materijal:

Karta staze, slika mačeta ili plišano mače koje predstavlja Cvebu iz jedne od prošlih aktivnosti, klupica, mala biljka, grm napravljen od nekoliko grana.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Svjetsko udruženje vaspitača u ranom djetinjstvu (AMEI-WAECE)

Vaspitač(ica) kaže djeci da je Marko (lik iz priče koju je ispričao školski patuljak) veoma tužan i plače zato što je izgubio svoje mače, Cvebu.

Patuljak se obraća djeci: "Šta mislite, da li možemo pomoći Marku da pronađe svoje mače i da prestane plakati"?

"Kako bismo mu mogli pomoći, daću vam ovaj crtež (kartu). Ako pratite korake koji su nacrtani na ovoj karti, sigurno ćete naći njegovo izgubljeno mače Cvebu."

"Najprije morate proći pored klupice, zatim pored male biljke i na kraju ćete doći do jednog grma, tamo će biti Cveba. Ti predmeti su ucrtani na karti."

U dvorištu vrtića pripremljena je staza na kojoj će se nalaziti svi predmeti koji su ucrtani na karti (klupica, mala biljka i grm). Ovi predmeti će biti raspoređeni i udaljeni jedni od drugih na isti način kako je prikazano na karti.

Nakon što je objasnila igru, vaspitačica će objasniti i pravila igre:

1. Kako bi prešla stazu, djeca će se orijentisati pomoću karte jer je to jedini način da pronađu Cvebu.
2. Stazu treba da prelaze trčeći, da se zaustave kad dođu do prvog predmeta koji je ucrtan na karti (klupica), da naprave jedan čučanj i da potom nastave trčati dok ne dođu do drugog predmeta, gdje se ponovo zaustavljaju, naprave jedan čučanj i tako dalje dok ne dođu do grma gdje će se zaustaviti i potražiti mače.
3. Pobjednici su ona djeca koja ispravno prate stazu i na kraju pronađu Cvebu.

Drugi dio

U ovom dijelu aktivnosti vaspitač(ica) dijeli djecu u dvije grupe: jedna grupa radi ovu aktivnost u tom trenutku, a druga grupa kasnije.

Djeca prate stazu i pronalaze Cvebu. Kada prvo dijete pronađe mače, stavlja je nazad u grm; zatim drugo dijete prati stazu itd. dok sva djeca ne urade aktivnost.

Ako vaspitač(ica) odluči da djecu podijeli u dvije grupe i da radi ovu aktivnost s drugom grupom kasnije, preporučljivo je da drugi put izmijeni stazu i kartu.

Treći dio

Djeca koja pobijede, dobiće flomastere i sličice na kojima je nacrtano mače Cveba.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Uspješno su prešli stazu i orijentisali su se pomoću karte.			
Bila im je potrebna pomoć da pređu stazu i da se orijentišu pomoću karte.			
Bili su veoma radosni kad su našli mače.			
Sve su pokrete dobro uradili.			
Bila im je potrebna pomoć da dobro urade sve pokrete.			
Radije su pomagali drugima, nego da sami urade neophodne pokrete.			
Iznosili su prijedloge kako da pomognu mački Cvebi.			